

Illés Sándor

AKIKÉRT NEM SZÓLT A HARANG

Részlet

Amikor otthon járok, Temerinben, első utam mindig apám sírjához vezet. Úgy megyek én is, a hogy a temerini temetőlátogatók, viszek külön is egy szál virágot a kezemben. Így láttam mindig a helybeliektől, meg a koszorút cipelő falusi fejkendős asszonyoktól halottak napján, olyan ürüggyel, hogy útjukat lerövidítik, mindig a jeltelen tömegsír mellett vonultak el csapattostul. És amikor a sír mellé értek, akkor mintegy „véletlenül” ráejtettek egy-egy szál virágot. Így vittek virágot azoknak, akiknek a sírján nem lehetett gyertyát se gyújtani, akikért imádkozni se volt szabd, sőt megállni se a sírjuk mellett. S mégis, lám, kivirágzott a sír, olyan volt mindig, akár a pompázó kert tavasszal.

Ebből a sírból szökött meg valaha Horváth István kisbíró, akinek kálváriáját leírtam. Anyaszült meztelenül, véresen mászott ki a holttestek alól. Nekem egyszer elmesélte a nap szörnyű történetét. Amikor apám temetésére látogattam haza, eljött éjszaka, bezörgetett az ablakon.

Egyedül voltam apámmal, a halottal, aki két gyertya között feküdt a ravatalon. Beszélgettem vele. búcsúztam tőle. A zörgetésre beengedtem Horváth Istvánt. Riadalom és a két gyertya fájdalmas lobogása ült a szememben. Ült csak didergőn ő is a halott mellett, s aztán mintha lázában beszélne. A holtak üzenetét hozta. tanúként jött, ő maradt meg egyetlen tanúnak.

– Az igazságot mondom most magának! Csak egyre kérem, esküdjön meg itt, az édesapja ravatalánál, hogy addig le nem írja a nevem, amíg életben vagyok. Mert rettenetesen félek.

Az igazság órája volt ez a fekete éjszakában, a virrasztás imái között. Éreztem hangjából a tömegsír iszonyatának üzenetét, a halálszagot, a lőporszagot, a sikolyokat, mert az emberi beszéd csak vacogott belőle. Mindezt csak akkor értettem meg, amikor

hallottam Uracs Lajos esetéről is, akit a félelem szagatott szét, s aki évtizedekig nem mert életjelt adni magáról. S bátortalan, rosszul sikerült üzenete is hiábavaló volt, sosem találkozott többé a családjával.

Eltűnt, nyomtalanul, mint annyian mások is, de azért nagy fekete madarakként a félelem tovább repdes ma is a táj fölött, Bácskában nappal is éjszaka van. ezt észreveszem az emberek tiszta, őszinte szemében, de a félelem árnyékolja be a homlokukat is.

Elmentem uracs Lajos házába, sokáig álltam a kapuban, végigmentem az udvaron, benyitottam a szobába. A kredencen a fényképe, mellette gyertya, ott imádkozik a felesége, Vicus, mint az oltár előtt. Beszélget vele. S mondja könnytől ázott arccal: „Talán a tömegsírba kíváncsozik a teste vissza, ahonnan valaha megszökött!” Micsoda szörnyőség! Micsoda önmarcangolás.

Közben a hatóságok még most is eltiltják az árvákat, az özvegyeket a sírok mellől. Tabu ez a téma Szerbiában. Senki sem szólt eddig róla, ezért adom én tovább, amit Horváth Istvántól hallottam azon a szörnyű éjszakán. Én kiáltok helyette, én mondom el összeszorult torokkal azt, amit ő akart elmondani, s én beszélek azok helyett is most, akiket tömegsírokba löktek, akiket árkok partján földeltek el jeltelenül. Negyvenezer ártatlan magyar ember nevében szólok.

Jártam a múltkor Molnár András portáján, a Gyepsoron. András bácsit azóta is haza várja Veronika. Ül a gangon vagy a konyhában, s minden kapunyitásra összerenzen, minden déli harangszókor kitepeg az utcára, s a kiskapu előtt szeme fölé árnyékolta tenyérrel tekint a távolba. A postást várja. Hátha hoz levelet. Ha látja, megkérdi: „Hozott tábori lapot a fiamtól? Mert Imrusom a fronton harcol Magyarorszáért, a hazáért...” Nem világosítja fel senki, hogy Imrus már régen elesett a Don-kanyarban, valahol Oszkol környékén. Fehér ingben nyírfák állnak sírja mellett őrséget.

Veronka olykor motyog, máskor mosolyogva beszél magában és ha csak teheti, eltipeg a község házára, ahol már jól ismerik a szerb hivatalnokok. Nem tudnak egy szót se magyarul, de megértik, a férje eltűnését jelenti be minden alkalommal. Az ügyeletes tisztviselő ilyenkor megígéri, hogy értesítik majd, ha előkerül, menjen csak haza, nincs semmi baj.

Egy időre meg is nyugszik. Ül a gangon és várja újra a postást. Földje már régen nincs, elvette tőle az állam, mert nem tudta teljesíteni a tízszeresen magas kivetést gabonájának beszállítására. Állatot se tart. Ül egykedvűen a gangon vagy a konyhában és múlnak fölötte az évek. Amikor meglátogattam, én is órákig ültem vele csendben,

várva, hátha mond valamit. Kiapadt belőle minden más érdeklődés a világ iránt. Semmit nem mondott. Mozgott csak a szája hangtalanul.

én meg keserűen találgatom ilyenkor, ugyan hány magyar család ment tönkre, s hány rendes magyar ember vált ártatlanul negyvennégy őszén a bosszú áldozatává a Bácskában.

Ami azokban a napokban történt, arról eddig beszélni se volt szabad. Nem volt bizonyíték a népirtásról. Akiket elhurcoltak, azokat éjszaka, titokban vitték el, a sötétség leple alatt. összefogdosták a volt magyar katonákat, a szabadságon lévő honvédeket. Kiirtották az iparosokat, megtizedelték a parasztságot, megsemmisítették az értelmiséget. Amdrée Dezső újvidéki újságíró csak azért, mert magyar lapot szerkesztett magyaroknak, lábánál fogva egy traktorhoz kötötték és addig vonszolták az utcán, amíg péppé nem változott a feje. Egy tanítót azért vertek agyon kegyetlen módon, utána a családját is kiirtották, mert március 15-én diákjainak a magyar szabadságharcról tartott előadást. Volt olyan, aki a Himnuszt énekelte, túl hangosan, egy másik meg verset szavalt. Egy kereskedő azt mondta: „Bácska magyar föld!” Egy szerb meghallotta, ez okozta végül a vesztét. Volt, akit felakasztottak, sok embernek kivájták a szemét, megcsonkították, egyeseket karóba húztak. Balkáni módja volt ez a bosszúnak. Mindezt a főparancsnok előzetes engedélyével, előre elkészített forgatókönyv alapján.

a népszámlálás adatai szerint hetvenezer magyar hiányzott a háború befejezése után a Vajdaságból. Hová tűnt, Hozzávetőleges számítások szerint mintegy harminc-negyvenezren költöztek el őseik földjéről a háború végén. Ezeknek egy része Magyarországon él, sokan hontalanul kószálnak a nagyvilágban. De hol a hiányzó 30-40 ezer?

Valamennyien tömegsírokban? Kinek a lelkiismeretét terheli esztelen haláluk?

Én most értük kiáltok élő tanúként! A már meghalt tanúk nevében is. Eljött az ideje, hogy szembenézzünk végre a múlttal. Gondoljunk arra, hogy életünket számon kéri majd tőlünk az utókor. őszinte színvalásra kötelez bennünket a közös történelem is. Meg kell adni ezeknek az áldozatoknak a végtisztességet, mert a föld, amelyben nyugszanak, az ő hazájuk is. Miért haltak mártírhalált? Szólni kell arról, mi történt, hogy ne véres bosszút hozzon többé a holnap erre a tájra, hanem megértést és megbocsájtást. Szóljon értük is a harang.

Ezért kiáltok.

